

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

**THE UPS AND DOWNS OF MOTIVATION:
A LONGITUDINAL STUDY OF A GROUP OF SECONDARY-SCHOOL
LEARNERS OF ENGLISH**

**A MOTIVÁCIÓ VÁLTOZÁSÁNAK HOSSZÚ TÁVÚ VIZSGÁLATA EGY
KÖZÉPISKOLÁS ANGOLOS CSOPORTBAN**

Dissertation summary
A doktori (PhD) értekezés tézisei

Heitzmann Judit

ELTE PPK Neveléstudományi doktori iskola
Nyelvpedagógia program

Budapest, 2008

1. A DOLGOZAT TÉMÁJA, CÉLJA

A disszertáció az iskolai oktatás keretében történő idegennyelv-tanulás motivációjának változásával foglalkozik. A dolgozat a tanulási folyamat résztvevőinek szemszögéből vizsgálja a különböző motivációs hatásokat, ily módon kíván hozzájárulni sokat vitatott kérdések tisztázásához. A doktori kutatás arra irányult, hogy megvizsgálja a legfontosabb osztálytermi motivációs tényezők kölcsönhatását; hogy feltérképezze, milyen fejlődésen megy át a diákok motivációját alakító gondolkodásmód az évek során; majd ezek alapján megfogalmazza a tanár szerepét a motivációban. A kérdések megválaszolásához hosszú távú vizsgálatot folytattam 16 gimnazista tanuló körében. Elsődleges célom az volt, hogy megvizsgáljam, milyen mértékben érvényesülnek a szakirodalomban tárgyalt indulati tényezők a mindennapok tanítási gyakorlatában. Arra is kíváncsi voltam, hogy kutató tanárként hogyan tudom felhasználni a vizsgálat eredményeit a tanulók fejlődése érdekében, más szóval hogyan válhatok jobb tanárrá, aki segítséget nyújt ahhoz, hogy tanítványaiból sikeres nyelvtanuló váljék.

A vizsgálatot az alábbi kutatási kérdések vezérelték:

1. Milyen nyelvtanulónak látják magukat a diákok?
  - Mikor tekintik magukat sikeresnek az angoltanulásban?
  - Hogyan befolyásolják motivációjukat a nyelvtanulásról alkotott elképzeléseik?
  - Mennyire jellemző az idegennyelv-használati szorongás a diákok körében?
2. Milyen hatással van a tanítás tartalma és formája a tanulók motivációjára?
  - Hogyan értékelik a különböző feladattípusokat?
  - Mennyire tartják motiválónak és hatékonynak az egyes munkaformákat?
3. Hogyan alakítja a tanóra hangulata a diákok motivációját?
  - Milyen tényezők váltják ki a diákok aktivitását?
  - Milyen szerepet játszik a tanár a motiváció elősegítésében?
  - Mit tehetnek az osztálytársak a tanulást elősegítő légkör kialakításáért?
4. Hogyan változik a motiváció az idő múlásával?
  - Hogyan függ össze a diákok nyelvtudása a motivációjukkal?
  - Hogyan hatnak a megváltozott célok a motiváció alakulására?

2. A DOLGOZAT SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE

A disszertáció két részre tagolódik. Az első részben a kutatás elméleti háttéréül szolgáló tudományos munkákat mutatok be, a második részben magáról a vizsgálatról számolok be. Elsőként áttekintem azokat a kutatási irányzatokat, amelyek rávilágítanak a motiváció oktatásban betöltött szerepére, különös tekintettel az osztálytermi légkörre (második fejezet). Bemutatom, hogyan egészítették ki az elmúlt húsz év kutatásai a Gardner-féle 1985-ös modellt, és felvázolok három olyan motivációs elméletet, amely az oktatás oldaláról közelíti meg a problémát, így a kutatásom elméleti háttéréül szolgálhatott. Ezt követően áttekintem az osztálytermi motivációkutatás szakirodalmát, valamint a hagyományosan alkalmazott kutatási módszereket.

A harmadik fejezetben az idegennyelv-oktatás magyarországi viszonyairól szólok. Írok az oktatási rendszerben bekövetkezett változásokról, a tanterveket és az érettségi vizsgát érintő reformokról, az idegen nyelvek kiváltságos helyzetéről, majd részletesen bemutatom azt a gimnáziumot, ahol a kutatást végeztem. A negyedik fejezetben található a kutatás módszertani leírása – beleértve a választás indoklását, a kutatás résztvevőinek bemutatását, valamint a kutatómunka különböző fázisaiban alkalmazott eszközök és eljárások részletes leírását.

A következő négy fejezet (5 – 8.) a vizsgálat eredményeiről számol be. Az ötödik fejezet képet ad arról, milyen nyelvtanulónak látják magukat a diákok. Elemzést ad a siker és a kudarc fogalmának értelmezéséről, a diákok nyelvtanulását elősegítő vagy gátló meggyőződésekről és az idegennyelv-használati szorongásról. A hatodik fejezet azt vizsgálja, mennyire érzik a tanulók a különböző feladattípusok és munkaformák motiváló hatását. A hetedik fejezet a tanórák légkörét elemzi, és feltárja azokat az osztálytermen belüli tényezőket, amelyek hatást gyakorolnak az órák hangulatára. Kitér arra is, milyen szerepet játszanak ebben a folyamatban a szaktanárok és az osztálytársak. A nyolcadik fejezet azt boncolgatja, hogyan befolyásolja az idő múlása a motiváció irányát és intenzitását. A dolgozat a vizsgálat eredményeinek összegzésével, a kutatás korlátainak számbavételével és az oktatásban hasznosítható tanulságok megfogalmazásával zárul.

3. A KUTATÁS MÓDSZERTANI LEÍRÁSA

3.1 A kutatás felépítése és módszerei

A kutatás során elsősorban kvalitatív módszereket alkalmaztam, és a kérdéskört a tanítási-tanulási folyamat résztvevőinek szemszögéből vizsgáltam. A vizsgálat négy évig tartott, ez lehetővé tette számomra, hogy nyomon kövessem a tanulói motiváció folyamatos emelkedését vagy hanyatlását. Az adatok jelentős részét a résztvevők elbeszélése és szöveges feljegyzései szolgáltatták, ezt egészítették ki a nyelvérzéket és nyelvtudást mérő tesztek, valamint a diákok nyelvtanulásról alkotott elképzeléseit kutató kérdőív. A kutatás különböző fázisai konkrét témák köré épültek, ezek összefoglalása látható az alábbi táblázatban.

Kutatási fázisok	Kutatási témák	Adatforrás
1. fázis: 2002-2003-as tanév	<ul style="list-style-type: none"> • nyelvtanulói énkép • nyelvérzék • a tanulók meggyőződése és elvárásai	<ul style="list-style-type: none"> • interjúk • elbeszélések • rövid visszajelzések • nyelvérzékmérő teszt • kérdőív a nyelvtanulásról alkotott elképzelésekről
2. fázis: 2003-2004-es tanév	<ul style="list-style-type: none"> • a tanítás tartalma és formája • a tanár szerepe • a tanár észrevételei • a tanóra légköre • a diákok nyelvi fejlődése	<ul style="list-style-type: none"> • tanulói naplók • tanári napló • óralátogatások • csoportos beszélgetés • nyelvtudást mérő tesztek
3. fázis: 2004-2005-ös tanév	<ul style="list-style-type: none"> • a diákok nyelvi fejlődése • a motivációs irányultság változásai	<ul style="list-style-type: none"> • nyelvtudást mérő tesztek • megfigyelés • tanulói naplók
4. fázis: 2005-2006-os tanév	<ul style="list-style-type: none"> • a diákok nyelvi fejlődése • a diákok kitartása	<ul style="list-style-type: none"> • megfigyelés • dolgozatok eredménye • érettségi eredmények • tanulói visszajelzések

a motiváció időbeni változása

Kutatási témák és adatforrások a vizsgálat különböző fázisaiban

3.2 A kutatás színhelye és résztvevői

A kutatásban a bajai III. Béla Gimnázium 16 tanulója vett részt. A tizenegy lány és öt fiú az iskola hat évfolyamos tagozatának tanulói voltak, és a kutatás kezdetekor kilencedik osztályba jártak. Középiskolai tanulmányaik feléhez érve igen sok tapasztalatuk volt már a nyelvtanulásról, és elég érettnek bizonyultak véleményük kinyilvánításához. Megítélesem szerint általános tanulási motivációjuk meglehetősen magas volt egy átlag magyar középiskoláshoz viszonyítva: valamennyien továbbtanulási szándékkal jöttek a gimnáziumba, és ezért áldozatot is vállaltak (hatan tanultak emelt óraszámú matematikát, hatan humán tagozatra jártak, mindössze négy diák nem vett részt emelt óraszámú képzésben).

A diákok mellett tanárok és külső szakértők is bekapcsolódtak a kutatásba.

3.3 Kutatási eszközök

- **Interjúk** előre megtervezett kérdések alapján arról, mit szeretnek az angoltanulásban, minek tulajdonítják sikereiket és kudarcaikat, és milyen hatékony tanulási módszereik vannak.
- **Elbeszélések.** Egy olyan esemény leírása, amikor sikerélményük volt az angol nyelvvel.
- **Rövid visszajelzés,** önértékelés óra végén.
- **A nyelvérzék mérése:** a *Magyar Egységes Nyelvérzékmérő Teszt (MENYÉT)* (Ottó, 2002).
- **Kérdőív a nyelvtanulásról alkotott elképzelésekről:** a Horwitz-féle (1987) kérdőív magyarra fordított változata (Sheorey, 2007).
- **Tanulói naplók**
  - feladatokról alkotott vélemények
  - vizsgákhoz kapcsolódó érzéseik
  - önértékelés
  - az angoltanulás összehasonlítása a többi tantárgy tanulásával.
- **Tanári napló**
- **Óralátogatások**
- **Csoportos beszélgetések**
  - a tanulók elvárásairól
  - az órák hasznáról
  - a tanulók nyelvtudásának fejlődéséről.
- **A nyelvtudás mérése:**

- az angolórán szerzett jegyek átlaga
- angolórákon írt dolgozatok eredménye
- vizsgaeredmények angol nyelvből.

3.4 Elemzési eljárások

A szöveges adatokat a folyamatos összehasonlítás módszerével elemeztem (Maykut & Morehouse, 1994), amelynek segítségével felszínre kerültek a jellemző, visszatérő vélemények, témák. A kérdőív esetében a viszonylag kis elemszámú (n=16) vizsgálat nem indokolt összetett statisztikai elemzést, ezért a válaszokat gyakorisági mutatók alapján értelmeztem.

4. AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE

4.1 Nyelvtanulói énkép

Az első kutatási kérdéssel azt vizsgáltam, (1) hogyan értelmezik a diákok az angol nyelv tanulásában elért sikereiket, (2) hogyan befolyásolják a motivációt a nyelvtanulásról alkotott elképzeléseik, és (3) mennyire jellemző a csoportban az idegen nyelv használatakor fellépő szorongás. A téma iránti érdeklődésemet Williams és Burden 1999-ben megjelent tanulmánya keltette fel, és az eredmények némi eltérést mutatnak. Az általam vizsgált diákok a siker definíciójaként a valódi élethelyzetekben megjelenő kommunikációs készséget fogalmazták meg, viszont nem hangsúlyozták az iskolai teljesítmény vagy a jó jegyek fontosságát. A nyelvtanulásban elért sikereiket és kudarcaikat belülről fakadó, tőlük függő okoknak tulajdonították, ilyenek a szorgalom, a hozzáállás és a motiváció. Nyelvi fejlődésük értékelésekor egyaránt támaszkodtak a tanár visszajelzéseire és a saját maguk által érzékelt tudás- és képességszintre. Több tanulóban kifejlődött egy belső mérce, amelynek alapján teljesítményüket saját képességeikhez mérték. A sikerélmény hatékony motivációs tényezőnek bizonyult, amit a későbbi vizsgálatok is igazoltak.

Az eredményekből az is kitűnt, hogy a diákok pozitív énképpel rendelkeztek, és optimisták voltak tudásuk fejlődését illetően. A kutatás egyik fontos megállapítása, hogy jól látják a különbséget az idegen nyelv és más tantárgyak tanulása között. Az egyik különbség a tanítási módszerekben rejlik. Vannak órák, ahol a tanulóktól csak lexikális tudást várnak el, ezzel szemben nyelvórákon a használható tudás megszerzésén és a készségek fejlesztésén van a hangsúly. A másik különbség a tantárgyhoz kapcsolódó eltérő célokkal magyarázható. Míg a legtöbb tárgyat a diákoknak csak egy része akarja magasabb szinten elsajátítani, nyelvórán

mindenki előtt ugyanaz a cél lebeg: a kommunikatív kompetencia fejlesztése beleértve a szociális készségeket is. Az angol esetében ez a cél még markánsabban megfogalmazódott, ami minden bizonnyal világnyelvi szerepének köszönhető.

A harmadik vizsgált téma kapcsán elmondható, hogy megtalálhatók a csoportban az idegen nyelvi szorongás jelei. Ugyanakkor a legtöbb tanulóra ez az izgalom ösztönzőleg hatott, és így teljesítménynövelő szerepe volt. Kivételt képez az a diák, akinek a fejlődését gátolta a túlzott szorongás, az ő esetében azonban az állandó aggodalom személyiségéből fakadt. A csoport egészét tekintve nem volt jellemző a szorongás még dolgozatírás előtt sem. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy a feladatokat megoldhatónak tartották, és ez teljesíthető kihívást jelentett számukra; másrészt a dolgozatok használható nyelvtudást mértek, így a diákok nyomon követhették saját fejlődésüket.

4.2 A tananyag motiváló hatása

A második kutatási kérdés a tananyag motiváló hatására irányult azt vizsgálva, hogyan értékelik a diákok a különböző feladattípusokat és munkaformákat. Bár elismerően nyilatkoztak a tanórai tevékenységek széles skálájáról, egyéni különbségek is felszínre kerültek, hiszen legtöbb tanuló a célkitűzése tükrében értékelte a feladatokat. Akik számára a jó teljesítmény volt a fontos, akik személyes célt tűztek maguk elé, azok szemében olyan feladatok bizonyultak hasznosnak, amelyek gyakoroltatták meglévő tudásukat. Ezzel szemben azokat az osztálytársaikat, akiket tanulási cél vezérelt, a megfelelő mértékű kognitív kihívások motiválták, ezért ők a munkáltató feladatokat részesítették előnyben, ahol kamatoztathatták kreativitásukat, és maguk dolgozták ki a megoldásokat. Az ő esetükben a feladat elvégzésekor tapasztalt sikerélmény fokozta önjutalmazó (*intrinszik*) motivációjukat.

A kutatás egyik érdekes eredménye szerint az olyan autentikus anyagok, amelyek nem a szorosán vett tanterv részei, felkeltették a diákok érdeklődését, és aktív részvételre ösztönözték őket. Az ő szemükben ezek a szövegek az „igazi” angol nyelvet képviselték, ahol az idegen nyelv csak eszköz volt tárgyi tudásuk bővítéséhez.

A különböző munkaformákról elmondható, hogy az együttműködést igénylő módszerek bizonyultak leginkább motiválónak több okból is. Először is ezek alkalmazásakor a diákok a tanulási folyamat részeseivé váltak, és mindenkinek a legjobb tudását kellett hozzáadni a kimenethez, ami erősítette a csapatszellemet. Másodszor a párban és kis csoportban való foglalkozás csökkentette a feszültség- és szorongásérzetet; harmadszor pedig ezek a technikák fejlesztették a tanulók szociális képességeit is.

4.3 A tanórai léggör hatása a diákok motivációjára

A harmadik kutatási kérdés a tanóra léggörére összpontosított, és a különböző tanár-, illetve csoportfüggő motivációs elemek kölcsönhatását vizsgálta a tényleges tanítási gyakorlatban. Az eredmények rámutattak, hogy a diákoknak világos képe van arról, milyennek kell lennie egy hatékony tanórának. Mivel hosszú távú céljaik nagymértékben befolyásolták az egyes tantárgyakhoz való hozzáállásukat, elvárták, hogy az oktatási közeg segítséget nyújtson céljaik megvalósításához. A tanulást elősegítő léggör előfeltételeként a megfelelő iramban végzett fegyelmezett munkát, valamint a társakkal való együttműködést jelölték meg. Ezen eredmények összhangban vannak az előző kutatási kérdésre kapott válasszal, miszerint az elsajátítási motívum serkenti a kognitív igénybevételt, és elősegíti önszabályozó tanulási stratégiák kialakulását.

A kutatás fontos tanulsága, hogy a diákok képesnek bizonyultak irányítani és értékelni saját tanulásukat. A vizsgálódás alapvető konfliktust fedezett fel, amely abból adódott, hogy a tanárok és a diákok különbözőképpen értelmezték a tanulást és magát a tudást. A diákok szerint a fejlődés kulcsa a megértés, következésképpen nem látták célját a magolásnak és a kizárólagosan lexikális tudásnak. Ugyanakkor az angolóra pozitív példaként merült fel, ahol a hangsúly a használható nyelvtudás megszerzésén volt, és ez megfelelt elvárásaiknak. Úgy tűnik, motivációjukat erősítette az a tény, hogy összhangban voltak céljaik, a tanórákon megoldott feladatok és előrehaladásuk. Ezen eredmények azt sugallják, hogy a kutatásban részt vevő diákok autonóm nyelvtanulókká váltak, akik felelősséget éreztek saját fejlődésükért.

4.4 Az idő múlása és a motiváció változásai

A negyedik kérdés aktuális témát vetett fel: a motiváció időbeli dimenzióját kutatta azt vizsgálván, hogyan készíti tanulásra a diákokat nyelvtudásuk fejlődése és a célrendszerükben bekövetkezett változások. Az eredmények kölcsönhatást mutatnak nyelvtudásuk szintje, motiváló élményeik és a nyelvtanulás különböző szakaszaiban kitűzött céljaik között. A viselkedésükben jól kivehető tendenciák nagyjából éves ciklusoknak felelnek meg. A kezdeti szakaszban többnyire a nyelvtanuláshoz köthető pozitív élmények, valamint instrumentális motívumok ösztönözték őket. Az évek folyamán ezek elsajátítási motívumokkal egészültek ki, amikor különböző rövid távú célokat fogalmaztak meg. Ezen részcélok elérésekor érzékelték fejlődésüket, és ez a folyamat megerősítette az elsajátítási célt, ami kihatással volt intrinszik motivációjukra, és pozitívan befolyásolta teljesítményüket. Ezáltal a tanulók megvalósították az eredeti célt, a sikeres nyelvvizsgát, de ez addigra elveszítette jelentőségét,

hiszen figyelmük a nyelvtudásuk fejlődésére tevődött át. Ezen eredmények alátámasztják azt a nézetet, hogy a motiváció dinamikusan fejlődik, és a diákok gondolkodásmódja folyamatosan alakul az évek során.

A kutatási eredmények alapján pontosítható Dörnyei (1994) statikus motivációelmélete. A vizsgálat szerint az időbeli dimenzió a tanulási szituáció szintjén érzékelhető, és a kurzus-specifikus motivációs tényezőkre fejt ki hatását. Az eredményekből az is kitűnik, hogy a Dörnyei és Ottó (1998) által felvázolt nyelvtanulási folyamatmodell alkalmazható az iskolai oktatásra is. Ez esetben a modellben megfogalmazott motivációs fázisok a nyelvtanulás különböző szakaszainak felelnek meg.

REFERENCES

Hivatkozások

- Dörnyei, Z. (1994). Motivation and motivating in the foreign language classroom. *The Modern Language Journal*, 78, 273-284.
- Dörnyei, Z., & Ottó, I. (1998). Motivation in action: A process model of L2 motivation. *Working Papers in Applied Linguistics*, 4, 43-69. London: Thames Valley University.
- Gardner, R.C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. London: Edward Arnold.
- Horwitz, E.K. (1987). Surveying student beliefs about language learning. In: A. Wenden, & J. Rubin (Eds.), *Learning strategies in language learning* (pp. 119-129). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Maykut, P., & Morehouse, R. (1994). *Beginning qualitative research. A philosophic and practical guide*. London: The Falmer Press.
- Ottó, I. (2002). *Magyar Egységes Nyelvérzékmérő-Teszt*. Kaposvár: Mottó-Logic.
- Sheorey, R. (2007). Hungarian EFL students' beliefs about English language learning. In: R. Sheorey, & J. Kiss-Gulyás (Eds.), *Studies in applied and theoretical linguistics* (pp. 131-153). Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Williams, M., & Burden, R.L. (1999). Students' developing conceptions of themselves as language learners. *The Modern Language Journal*, 83, 193-201.

PUBLICATIONS BY THE AUTHOR

A szerző publikációi

(2007) Foreign language anxiety among Hungarian EFL teachers: An exploratory study. In: R. Sheorey, & J. Kiss-Gulyás (Eds.), *Studies in applied and theoretical linguistics* (pp. 59-73). Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó. Co-authors: Zs. Tóth and R. Sheorey.

(2006). Are you doing well in English? A study of secondary school students' self-perceptions. *Language Teacher Research in Europe*, 33-45.

(2005) Foreign language anxiety and Hungarian teachers of English as a foreign language. In: *IATEFL Slovenia Conference Proceedings 2003/2004*. Ljubljana. Co-author: Zs. Tóth.

(2003) Discussions in the literature class. *novELTy*, 10 (3), 36-41.